

PROCESUIRANJE EKOLOŠKOG KRIMINALITETA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE ZA PERIOD 2018. – 2020. GODINE

Stručni članak

Primljeno/Received: 15. 10. 2023.
Prihvaćeno/Accepted: 21. 11. 2023.

Nermin KADRIBAŠIĆ

Sažetak

U radu se analiziraju pitanja koja se odnose na krivični progon učinilaca krivičnih djela protiv okoliša, posebno sa aspekta krivičnog zakonodavstva i same prakse u procesuiranju ovih krivičnih djela u Federaciji Bosne i Hercegovine. Imajući na umu da kod krivičnih djela protiv okoliša u pravilu nedostaje neposredna žrtva, te da ova vrsta kriminaliteta može kroz duži vremenski period ostati neprimijećena prije nego što eventualna šteta postane vidljiva, u radu je izvršen pregled zvaničnih statističkih podataka vezanih za procesuiranje ovih krivičnih djela u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2018. – 2020. godine. Premda se u većini krivičnih zakonodavstava u zemljama bivše Jugoslavije, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, postavlja visok stepen zaštite okoliša, analizom zvaničnih statističkih podataka ne može se zaključiti da otkrivanje i procesuiranje ove vrste krivičnih djela ima dovoljnu prioritizaciju u radu kako kod upravnih tijela, tako ni kod tijela krivičnog progona bez obzira na opasnosti i teške posljedice ove vrste kriminaliteta. S time u vezi, u radu je pored prakse procesuiranja krivičnih djela protiv okoliša u Federaciji Bosne i Hercegovine ponuđen i set preporuka za donosiocje odluka o sistemskim koracima za adekvatnu zaštitu okoliša.

Ključne riječi

ekološki kriminalitet, žrtva ekološkog kriminaliteta, prijavljivanje krivičnih djela, naredba o provođenju istrage, naredba o neprovođenju i obustavi istrage, Federacija Bosne i Hercegovine

1. UVOD

Ekološki kriminalitet predstavlja poseban vid savremenog kriminaliteta koji se stalno razvija i sve više dobija karakteristike teških oblika kriminaliteta kojima se ugrožavaju vrijednosti društva, kako na nacionalnom tako i na globalnom nivou. Zaštita okoliša ostvaruje se primarno putem upravnog prava te građanskog prava, a krivično pravo dolazi kao *ultima ratio* kod najtežih povreda okoliša koje određuju odgovarajuće odvratajuće krivičnopravne sankcije. U pravilu kod ovih krivičnih djela žrtva je neodređena, žrtve nisu uvijek svjesne da su viktimizirane, viktimizacija

često ima odloženo djelovanje, žrtve nisu svjesne ko je učinilac krivičnog djela i viktimizacija je često ponovljena. Uzimajući u obzir neodređenost žrtve razumno se pretpostavlja da je tamna brojka ovih krivičnih djela visoka. Imajući na umu specifičnost žrtve krivičnih djela protiv okoliša u radu će se posredno osloviti i teoretska razmatranja o viktimološkim aspektima ekološkog kriminaliteta, kako bi se uvidjelo i ponudio pregled složenosti žrtve ekološkog kriminaliteta, ali i pogubnosti i značaja posljedica ostvarenja krivičnih djela upravljenih protiv okoliša.

Centralni dio rada obuhvata pregled zvaničnih statističkih podataka o ekološkom kriminalitetu u Federaciji Bosne i Hercegovine. Ovi podaci iako nisu jedini izvor saznanja o obimu kriminaliteta, nude vrijedne pokazatelje o procesuiranju ovih krivičnih djela i reakciji organa formalne kontrole. Na taj način se može, barem načelno, uvidjeti da li je prema žrtvama izvršena odgovarajuća reakcija. Analizirani statistički podaci su prikupljeni iz zvaničnih izvora o strukturi kriminaliteta dostupnih na web stranici Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine. Rad nudi pregled broja prijava za krivična djela protiv okoliša i donesenih tužilačkih odluka u periodu 2018. – 2020. godina u tužilačkom sistemu Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno koji broj i koje vrste tužilačkih odluka su donesene. Namjera ovog pregleda je da se uvidi obim procesuiranja krivičnih djela protiv okoliša u Federaciji Bosne i Hercegovine. Daje se pregled broja zaprimljenih prijava i broja i vrste tužilačkih odluka za promatrani trogodišnji period i to: broja naredbi o neprovođenju istrage, broja naređenih istraga, broja obustavljenih istraga i broja podignutih optužnica.

Na kraju se u radu daju prijedlozi za adekvatnije i efikasnije procesuiranje krivičnih djela protiv okoliša u Federaciji Bosne i Hercegovine.

2. VIKTIMOLOŠKI ASPEKTI EKOLOŠKOG KRIMINALITETA

Žrtva ekološkog kriminaliteta je dugi vremenski period bila u biti zanemaren institut u tradicionalnim kriminološkim, ali i viktimološkim studijama. Radikalna/ kritička kriminologija određuje put u smislu prepoznavanja žrtve ekološkog kriminaliteta.

Radikalna/ kritička kriminologija, koja proučava kriminalne i štetne aktivnosti moćnih struktura društva sa posebnim fokusom na nejednakost moći i nepravilnu raspodjelu bogatstva, pravi put zelenoj kriminologiji i viktimologiji i drugačijem definisanju ekološkog kriminaliteta i njegovih žrtava (Hall, 2014; Lynch & Stretesky, 2014; Sollund, 2015). Tako, ekološki kriminalitet, u okviru zelene kriminologije i viktimologije obuhvata krivična djela protiv okoliša (White, 2013, s. 22). Učinioci krivičnih djela su mahom subjekti moći, korporacije i države, dok sam pojam žrtve podrazumijeva ugrožene grupe ljudi, ali i ekosisteme i prirodne vrste (Higgins et al., 2013, s. 2; Hall, 2014, s. 4).

Identifikacija žrtve ekološkog kriminala je ključna za potpuno razumijevanje različitih uticaja ekološkog kriminala (White & Heckenberg, 2014, s. 16). Ekološki kriminal je itekako specifičan vid kriminaliteta koji nema žrtvu u tradicionalnom smislu, odnosno nema neposrednu žrtvu. Nedovoljno razvijena svijest javnosti o opasnosti i posljedicama ovih krivičnih djela rezultira visokom tamnom brojkom, a tome doprinosi i činjenica da se radi u pravilu o djelima bez neposredne žrtve te nadležna tijela smatraju ovu vrstu kriminaliteta manje važnim u odnosu na tradicionalni kriminalitet (Pereira, 2015, s. 23). Literatura sugerira nekoliko specifičnosti za neodređenost žrtve kod ekološkog kriminaliteta. Prvenstveno je već naglašena činjenica da je žrtva neodređena, da žrtve nisu uvijek svjesne da su viktimizirane, viktimizacija često ima

odloženo djelovanje, žrtve nisu svjesne ko je učinilac krivičnog djela i viktimizacija je često ponovljena (Skinnider, 2011, s. 2). S time u vezi se razvio i pojam ekološke ili viktimologije životne sredine (Kobajica, 2021, s. 3). Viktimizacija životne sredine se definiše kao specifičan oblik štete prozrokovan činjenjem (na primjer odlaganje opasnog materijala) ili propuštanjem činjenja (na primjer propuštanje da se osigura ispravna voda) što dovodi do prisustva ili odsustva ekoloških agenata (na primjer otrova ili hranjivih materija) koji povređuju ili ugrožavaju čovjeka (Williams, 1996, citirano u Kobajica, 2021, s. 70).

Pitanje ponovne viktimizacije u slučaju ekološkog kriminaliteta je posebno izraženo. Ovo je posebno relevantno kada su učinioci krivičnog djela pravna lica kao što su velike korporacije i slično. Postoji bojazan da korumpirani službenici mogu pogodovati velikim korporacijama u primjeni lakših zakonskih odredbi (Skinnider, 201, s 26).

Pored toga, ekološki kriminalitet direktno utiče i na ugrožavanje različitih ljudskih prava, poput prava na zdravlje, te je uočeno da su siromašnije zemlje i lokalne zajednici češće žrtve ekološkog kriminaliteta. Tako je Evropski sud za ljudska prava 1994. godine u predmetu *Lopez Ostra protiv Španije* utvrdio da se narušavanje porodičnog života i privatnosti može narušiti prilikom onečišćenja okoliša. Posebno je istaknut problem nejednakosti među građanima kao žrtvama ekološkog kriminaliteta. Tako na primjer određena istraživanja pokazuju snažnu povezanost između osoba koja nisu bijele rase i siromašnih zajednica u Sjedinjenim Američkim Državama i lokacije opasnog otpada (Skinnider, 2011, s. 29). Žrtve ekološkog kriminala su u najmanju ruku pojedinci, cijele zajednice, priroda i buduće generacije, tako da je obim i ekstenzija žrtava jako visoka.

Imajući u vidu ovakav status žrtve može se zaključiti da mjerenja rasprostranjenosti ovog oblika kriminaliteta predstavlja metodologijski izazov, te da se može pretpostaviti visoka tamna brojka kriminaliteta. Mjerenje i dokumentovanje viktimizacije je moguće sprovesti anketama o viktimizaciji, podacima institucija i različitih službi za žrtve, analiza narativa žrtava i intervju sa osobama koje dolaze u kontakt sa žrtvama i drugim relevantnim izvorima podataka.

Zaštita okoliša je regulisana primarno putem upravnog prava i građanskog prava, a krivično pravo dolazi kao *ultima ratio* kada se radi o najtežim povredama okoliša koje zahtijevaju krivičnopravne sankcije. Vidljivo je da su takva ponašanja do te mjere pogubna za društvo i državu da je potrebna njihova inkriminacija u krivičnim zakonodavstvima. Krivične sankcije za onečišćenje mogu se pronaći već u 14. st., kada je kralj Eduard I. Kraljevskom naredbom zabranio spaljivanje ugljena u Londonu kako bi smanjio količinu dima u zraku, a prekršitelji ove naredbe mogli su biti osuđeni na smrt (Situ & Emmons, 2000, s. 17). Potreba normiranja povreda okoliša je prepoznata i međunarodnim dokumentima, gdje je za Bosnu i Hercegovinu najznačajnija *Direktiva 2008/99/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 19. novembra 2008. godine o zaštiti okoliša kroz krivično pravo*. Ova direktiva postavlja pravila o načinu na koji zemlje članice propisuju određene radnje kao kriminalne radnje protiv okoliša i traži od zemalja članica da poduzmu potrebne korake za adekvatno kažnjavanje osoba koje počine kriminalne radnje protivne propisima EU u oblasti zaštite okoliša.

Kriminalitet usmjeren protiv okoliša danas predstavlja jedno od najprofitabilnijih i najbrže rastućih područja međunarodne kriminalne aktivnosti (Situ & Emmons, 2000, s. 16). Kao temeljni pokretači ove vrste kriminaliteta ističu se rastuće globalne potrebe za prirodnim resursima, ekonomska korist koja uključuje mogućnost visokog profita te regulatorne manjkavosti kako u nacionalnom tako i u međunarodnom zakonodavstvu, ali i u njegovu izvršenju (Pereira, 2015, s.

15). Ekološki kriminalitet vrlo je često povezan uz krivična djela prevare te općenito uz privredni kriminalitet (Pleić, 2016, s. 602).

Literatura i praksa sugeriraju da kod otkrivanja i dokazivanja ovih krivičnih djela postoje specifičnosti i problemi. Prvenstveno zato što žrtva nije žrtva u klasičnom smislu, što se organi progona rijetko mogu oslanjati na prijave trećih strana, te što ovakva krivična djela karakterizira visok stepen prikrivenosti i sl. Uvidom u literaturu (poput Situ i Emmons, 2000, Pleić, 2016. i drugi) koja se dotiče istraživanja ekološkog kriminaliteta može se zapaziti da istrage koje se vode u smjeru otkrivanja i dokazivanja spomenutih krivičnih djela se najčešće baziraju na reaktivnom djelovanju, iako se u literaturi često preporučuje proaktivno otkrivanje i dokazivanje spomenute vrste krivičnih djela.

3. KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO BOSNE I HERCEGOVINE IZ OBLASTI EKOLOŠKOG KRIMINALITETA

Kao što je ranije istaknuto ljudska ponašanja koja narušavaju okoliš su do te mjere pogibeljna za društvo i državu da je potrebna njihova inkriminacija u krivičnim zakonodavstvima. Ekološki kriminalitet predviđen krivičnim zakonima predstavlja skup društveno opasnih djela činjenja ili nečinjenja, uticaja na okoliš ili njene komponente, čije racionalno korištenje i zaštita obezbjeđuju normalne aktivnosti čovjeka (Third international conference on environmental enforcement, 1994, s. 47). U Bosni i Hercegovini su uslijed složene ustavne strukture uspostavljena četiri zasebna krivična zakonodavstva, i to zakonodavstvo na državnom nivou, na entitetskom nivou (Federacija Bosni i Hercegovine i Republika Srpska) i na nivou Brčko distrikta. Krivična djela vezana za ekološki kriminalitet propisana su u entitetskim krivičnim zakonima i Krivičnom zakonu Brčko distrikta.

U Krivičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine su krivična djela propisana u glavi dvadeset i šestoj „Krivična djela protiv okoliša, poljoprivrede i prirodnih dobara“, u Krivičnom zakoniku Republike Srpske u glavi dvadeset devetoj „Krivična djela protiv životne sredine“ i u Krivičnom zakonu Brčko distrikta u dvadeset i šestoj glavi „Krivična djela protiv okoliša, poljoprivrede i prirodnih dobara“.

Iz naziva glave Krivičnog zakona Federacije BiH proizilazi da su u nju svrstana krivična djela sa tri povezana, ali ipak različita objekta zaštite. U prvoj grupi krivičnih djela spadaju „prava“ krivična djela protiv okoliša. U ovu grupu spadaju krivična djela iz člana 304. (*Onečišćenje okoliša*), člana 305. (*Ugrožavanje okoliša napravama*), člana 306. (*Ugrožavanje okoliša otpadom*) iz člana 307. (*Ugrožavanje okoliša bukom*), iz člana 321. (*Oštećenje, uništenje i nedozvoljeni izvoz spomenika kulture i zaštićenih objekata prirode*), i iz člana 322. (*Nedozvoljeno obavljanje istraživačkih radova i prisvajanje spomenika kulture*). Drugu grupu krivičnih djela čine krivična djela čiji je objekat zaštite poljoprivreda. Ovu grupu krivičnih djela čine krivična djela iz člana 307. (*Proizvodnja štetnih sredstava za liječenje životinja*), člana 308. (*Nesavjesno pružanje veterinarske pomoći*), člana 309. (*Neovlašćeno obavljanje veterinarskih usluga*), člana 310. (*Nepostupanje po propisima za suzbijanje bolesti životinja i bilja*), člana 311. (*Prikrivanje postojanja zarazne bolesti*), člana 312. (*Zagađivanje stočne hrane ili vode za napajanje stoke*), člana 313. (*Uništenje zasada*), člana 314. (*Nesavjesno postupanje u prometu pesticida*), člana 318. (*Mučenje i ubijanje životinja*), člana 319. (*Protuzakoniti lov*) i člana 320. (*Protuzakoniti ribolov*). Treću grupu krivičnih djela čine krivična djela protiv prirodnih dobara. To su sljedeća

krivična djela 315. (*Pustošenje šuma*), člana 316. (*Šumska krađa*) i člana 317. (*Izazivanje šumskog požara*). Za potrebe ovog rada će se analizirati procesuiranje krivičnih djela na području Federacije Bosne i Hercegovine.

Dispozicije većine krivičnih djela iz ove glave su blanketnog karaktera, pa ih je pri primjeni potrebno upotpuniti normama sadržanim u propisima o zaštiti okoliša, o veterinarstvu, o zaštiti zdravlja bilja, o prometu otrovima, šumama, lovstvu, ribolovu, kulturno-istorijskom i prirodnom nasljeđu i dr. (Babić et al. 2003, s. 1156). Većina ekoloških krivičnih spadaju u tzv. opća krivična djela jer njihov učinilac može biti svaka osoba. Samo neka od krivičnih djela iz ove glave su specijalna krivična djela (krivična djela iz člana 304. stav 2. i člana 308.). S obzirom na posljedicu, neka od ovih krivičnih djela su delikti apstraktnog ugrožavanja.

Ova krivična djela će se kao što je ranije istaknuto prikazati kroz trendove procesuiranja sa aspekta broja prijava, vrste i broja tužilačkih odluka (naredba o provođenju istrage, naredba o neprovođenju istrage, naredba o obustavi istrage i broj podignutih optužnica). Na taj način se vidi na koji način institucije reaguju na prijavljena krivična djela, te kako i na koji način se tim put može naći satisfakcija za žrtve. Pored toga efikasno procesuiranje itekako djeluje na sprečavanje učinioca da čini krivična djela (specijalna prevencija), a zatim i opća prevencija, odnosno uticanjem na građane da poštuju norme pravnog poretka i da se uzdrže od kršenja propisa i vršenja krivičnih djela kojima se povređuju ili ugrožavaju zaštićene vrijednosti.

4. PROCESUIRANJE KRIVIČNIH DJELA EKOLOŠKOG KRIMINALITETA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

4.1. Broj prijava po pojedinačnim krivičnim djelima ekološkog kriminaliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2018. – 2020. godine

U nastavku rada će se ponuditi pregled zaprimljenih prijava kod nadležnih tužilaštava u tužilačkom sistemu Federacije Bosne i Hercegovine. Prijavu krivičnih djela tužilaštvu mogu podnijeti agencije za provođenje zakona i inspekcijски organi, ali i bilo koja druga privatna i javna pravna lica, kao i bilo tko od građana.

Iz Tabele 1. je vidljivo da je najveći broj prijava za krivična djela iz oblasti ekološkog kriminaliteta bio tokom 2019. godine, dok je nešto manji bio tokom 2018. godine i najmanji broj prijavljenih krivičnih djela je bio tokom 2020. godine. Najveći procenat od svih krivičnih djela koja su prijavljena čini krivično djelo šumska krađa i to 92% učešća od svih krivičnih djela tokom 2018. godine, 86% tokom 2019. godine i 87% tokom 2020. godine. Vrlo mali, nedovoljan i neznan broj, imajući u vidu veliko onečišćenje okoliša u Bosni i Hercegovini, čine prijave za krivična djela onečišćenja okoliša. Potrebno je uzeti samo za primjer, da se procjenjuje da oko 3.300 ljudi u BiH umire prerano svake godine zbog izloženosti zraku zagađenom prašinom PM2.5. Oko 16% ovog zdravstvenog tereta nose Sarajevo i Banja Luka. Broj umrlih više je nego dvostruko veći nego u sjevernoj Makedoniji (1.600 smrtnih slučajeva) i više od četiri puta više nego na Kosovu (760 smrtnih slučajeva) (Svjetska banka, 2019, s. 13). Također je neznan broj i krivičnih djela pustošenja šuma imajući u vidu i taj gorući problem u bosanskohercegovačkom okruženju (Grbešić, 2021). Tako da se ovaj jednocifreni broj prijava na godišnjem nivou može smatrati neznatnim.

Tabela 1. Broj prijava po pojedinačnim krivičnim djelima ekološkog kriminaliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2018. – 2020. godine

Krivično djelo iz krivičnog zakona FBiH	Zaprimljeno prijava u 2018. godini	Zaprimljeno prijava u 2019. godini	Zaprimljeno prijava u 2020. godini
Onečišćenje okoliša	0	4	4
Zagađivanje stočne hrane ili vode za napajanje stoke	1	1	1
Uništenje zasada	1	1	0
Pustošenje šuma	7	14	8
Šumska krađa	381	375	321
Izazivanje šumskog požara	3	2	7
Mučenje i ubijanje životinje	15	21	22
Protuzakoniti lov	4	11	2
Protuzakoniti ribolov	1	9	2
Oštećenje, uništenje i nedozvoljeni izvoz spomenika kulture i zaštićenih objekata prirode	1	0	1
UKUPNO	414	438	368

4.2. Broj i vrsta tužilačkih odluka po pojedinačnim krivičnim djelima ekološkog kriminaliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2018. – 2020. godine

Nakon što zaprimi izvještaj o počinjenom krivičnom djelu, odnosno prijavu tužilac može od nadležne agencije za provođenje zakona zatražiti dodatne informacije ili provjeru određenih navoda. Nakon što preduzme sve potrebne radnje, tužilac donosi javnu tužilačku odluku, koja može biti u vidu naredbe za provođenje istrage ili naredbe o neprovođenju istrage.

Naredba o provođenju istrage, u skladu sa članom 231. Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, donosi se kada nadležni tužilac ocijeni da postoji dovoljno dokaza za osnove sumnje da je određena osoba počinila krivično djelo. Naredba za provođenje istrage sadrži: podatke o učinitelju krivičnog djela ukoliko su poznati, opis djela iz kojeg proizilaze zakonska obilježja krivičnog djela, zakonski naziv krivičnog djela, okolnosti koje potvrđuju osnove sumnje za provođenje istrage i postojeće dokaze. U naredbi će tužitelj navesti koje okolnosti treba istražiti i koje istražne radnje treba poduzeti.

Naredba o neprovođenju istrage, u skladu sa stavom 3. člana 231. Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, se donosi kada je iz prijave i pratećih spisa očigledno da prijavljeno djelo nije krivično djelo, ako ne postoje osnove sumnje da je prijavljena osoba učinila krivično djelo, ako je nastupila zastarjelost ili je djelo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem ili ako postoje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje.

Pored toga, ukoliko je tužilac pokrenuo istragu može donijeti ili naredbu o obustavi istrage ili podignuti optužnicu. Naredba o obustavi istrage, u skladu sa članom 239. Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, se donosi u slučaju kada je djelo koje je počinio osumnjičeni nije krivično djelo, kada postoje okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost osumnjičenog osim u slučaju iz člana 220. ovog Zakona, kada nema dovoljno dokaza da je

osumnjичeni počinio krivično djelo i kada je djelo obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem ili zastarom, ili postoje druge smetnje koje isključuju krivično gonjenje.

U skladu sa članom 241. Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovini, tužilac podiže optužnicu kada se u istrazi prikupi dovoljno dokaza iz kojih proizilazi osnovana sumnja da je osumnjичeni odgovoran za počinjeno krivično djelo za koje se sumnjiči. Tužilac optužnicu predaje nadležnom sudu na dalje postupanje.

U narednom dijelu biće prikazan broj naredbi o neprovođenju istrage za krivična djela ekološkog kriminaliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Tabela 2. Broj naredbi o neprovođenju istrage za krivična djela ekološkog kriminaliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2018. – 2020. godine

Krivično djelo iz krivičnog zakona FBiH	Naredbe o neprovođenju istrage u 2018. godini	Naredbe o neprovođenju istrage u 2019. godini	Naredbe o neprovođenju istrage u 2020. godini
Onečišćenje okoliša	1	0	3
Zagađivanje stočne hrane ili vode za napajanje stoke	0	0	1
Uništenje zasada	1	1	0
Pustošenje šuma	3	1	3
Šumska krađa	58	56	46
Izazivanje šumskog požara	2		0
Mučenje i ubijanje životinje	5	11	1
Protuzakoniti lov	2	4	1
Protuzakoniti ribolov	1		1
Oštećenje, uništenje i nedozvoljeni izvoz spomenika kulture i zaštićenih objekata prirode	1	0	0
UKUPNO	74	73	56

Iz Tabele 2. je vidljivo da se u Federaciji Bosne i Hercegovine donosi i značajan broj naredbi o neprovođenju istrage, ukoliko se komparira taj broj sa brojem prijavljenih krivičnih djela. Tako su na primjer u 2018. godini donesene 74 naredbe o neprovođenju istrage u odnosu na 414 prijava što čini 18%, u 2019. godini 73 naredbe o neprovođenju istrage u odnosu na 438 prijava ili 17%, te tokom 2020. godine 56 naredbi o neprovođenju istrage ili u 15% slučajeva. Ovakvi procenti predstavljaju pokazatelje da se u praksi za svaku petu ili šestu prijavu za ekološki kriminalitet donese naredba o neprovođenju istrage. Dominiraju naredbe o neprovođenju istrage za krivično djelo šumske krađe (75%) što je pomalo neobično imajući u vidu da je u pravilu dokazivanje ovakvih krivičnih djela relativno standardizirano, imajući u vidu da krivično zakonodavstvo propisuje ovo krivično djelo kao poseban oblik krivičnog djela krađe. Ovo krivično djelo čini onaj ko radi krađe obori u šumi jedno ili više stabala, a količina oborenog drveta je veća od dva kubna metra. Radnja učinjenja ovog krivičnog djela je obaranje jednog ili više stabala. Obaranje stabla se može izvršiti njegovom sječom ili vađenjem stabla iz zemlje zajedno s korijenom (Babić et al, 2005).

Veliki procenti naredbi o neprovođenju istrage može uticati demoralizirajuće na potencijalne prijavitelje krivičnih djela ekološkog kriminaliteta, koji su nerijetko građani i udruženja/ organizacije civilnog društva.

U nastavku je prikazan broj naređenih istraga u vezi sa predmetnim krivičnim djelima u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Tabela broj 3. Broj naređenih istraga za krivična djela ekološkog kriminaliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2018. – 2020. godine

Krivično djelo iz krivičnog zakona FBiH	Naređene istrage u 2018. godini	Naređene istrage u 2019. godini	Naređene istrage u 2020. godini
Onečišćenje okoliša	1	1	2
Zagađivanje stočne hrane ili vode za napajanje stoke	1	1	1
Uništenje zasada	0	0	0
Pustošenje šuma	3	11	7
Šumska krađa	356	305	241
Izazivanje šumskog požara		3	4
Mučenje i ubijanje životinje	11	14	13
Protuzakoniti lov	3	8	0
Protuzakoniti ribolov	1	8	2
Oštećenje, uništenje i nedozvoljeni izvoz spomenika kulture i zaštićenih objekata prirode	0	0	0
UKUPNO	376	351	270

Broj naređenih istraga za krivična djela ekološkog kriminaliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine kako je to prikazano u Tabeli 3. značajno je smanjen tokom 2020. godine. Jedan od potencijalnih razloga mogao bi biti č manji broj zaprimljenih prijava u ovoj godini, ali i činjenica da je uslijed pandemije COVID-19 bio ograničen pristup izvršavanja radnih zadataka svih institucija, uključujući i organe formalne kontrole te se može pretpostaviti i da je to jedan od razloga manjeg broja predmeta u radu u tužilaštvima. U nastavku je prikazan broj naredbi o obustavi istrage u predmetima ekološkog kriminaliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Tabela 4. Broj naredbi o obustavi istrage za krivična djela ekološkog kriminaliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2018. – 2020. godine

Krivično djelo iz krivičnog zakona FBiH	Naredbe o obustavi istrage u 2018. godini	Naredbe o obustavi istrage u 2019. godini	Naredbe o obustavi istrage u 2020. godini
Onečišćenje okoliša	1	0	1
Zagađivanje stočne hrane ili vode za napajanje stoke	0	0	0
Uništenje zasada	0	0	0
Pustošenje šuma	0	3	0
Šumska krađa	99	69	56
Izazivanje šumskog požara	1	0	1
Mučenje i ubijanje životinje	3	2	3
Protuzakoniti lov	1	0	1
Protuzakoniti ribolov	1	1	1
Oštećenje, uništenje i nedozvoljeni izvoz spomenika kulture i zaštićenih objekata prirode	0	0	0
UKUPNO	102	75	63

Analizirajući broj naredbi o neprovođenju istrage može se zaključiti da se i kod ovog oblika tzv. negativnih tužilačkih odluka donosi veliki broj. Naime, u više od 95% slučajeva dominira krivično djelo šumske krađe kod ove vrste tužilačkih odluka, što predstavlja iznenađenje s obzirom na vrlo precizne normativne okvire za ovo krivično djelo. Ukoliko se uporede ovi brojevi sa brojevima naredbi o provođenju istraga može se zaključiti da i ovdje dominira jako veliki broj, odnosno omjer. U tom pogledu, samo je tokom 2018. godine omjer naredbi o obustavi istrage iznosio 27%, tokom 2019. godine 21% i tokom 2020. godine 23%.

Na kraju, prikazan je i broj podignutih optužnica, sa posebnim osvrtom na broj prijava, kako bi se barem načelno moglo prikazati da li su zadovoljena pravda i zaštita žrtve, odnosno objekta zaštite.

Tabela 5. Broj podignutih optužnica za krivična djela ekološkog kriminaliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2018. – 2020. godine

Krivično djelo iz krivičnog zakona FBiH	Podignute optužnice u 2018. godini	Podignute optužnice u 2019. godini	Podignute optužnice u 2020. godini
Onečišćenje okoliša	0	0	2
Zagađivanje stočne hrane ili vode za napajanje stoke	1	0	1
Uništenje zasada	0	0	0
Pustošenje šuma	3	9	5
Šumska krađa	312	247	162
Izazivanje šumskog požara	0	2	3
Mučenje i ubijanje životinje	8	12	11
Protuzakoniti lov	1	8	0
Protuzakoniti ribolov	1	7	1
Oštećenje, uništenje i nedozvoljeni izvoz spomenika kulture i zaštićenih objekata prirode	0	0	0
UKUPNO	326	285	185

Analizirajući broj podignutih optužnica prvenstveno se vidi da je došlo do značajnog smanjenja broja optužnica, odnosno da je trend podizanja optužnica u značajnom padu u posmatranom periodu. Tako je za krivično djelo šumske krađe skoro duplo manje podignutih optužnica u 2020. godini, njih 162, negoli tokom 2018. godine kada je podignuto ukupno 312 optužnica. Krivična djela šumske krađe dominiraju u broju podignutih optužnica u odnosu na ostala krivična djela. Pored krivičnog djela šumske krađe, veći broj optužnica je podignut za krivično djelo mučenje i ubijanje životinja. Za krivična djela onečišćenja okoliša skoro i da nema podignutih optužnica, odnosno ukupno su podignute dvije optužnice za promatrani trogodišnji period što je beznačajno imajući na umu sveprisutni izraženi problem onečišćenja okoliša u Bosni i Hercegovini .

5. ZAKLJUČAK

Analiza procesuiranja ekološkog kriminaliteta svakako ne daje potpunu sliku stvarnog kriminaliteta iz ove oblasti, niti stvarnu sliku o žrtvama ove vrste kriminaliteta. Ipak, konsultovanjem pravosudne statistike mogu se na činjeničnom osnovu pratiti različiti trendovi u prijavljivanju i procesuiranju kriminaliteta, što nam dalje može ukazati na određene pokazatelje. Značaj pravosudne statistike o kriminalitetu je višestruk. Nemoguće je očekivati uspješne aktivnosti pravosudnih institucija u prevenciji i represiji kriminaliteta ukoliko se ne raspolože sa podacima s kakvim se „neprijateljem suočavamo“. Generalno, bez adekvatne pravosudne statistike o kriminalitetu nemoguće je dobiti uvid u strukturu, opseg i kretanje samog registriranog kriminaliteta, kako na nivou pojedinačne pravosudne institucije, tako i na nivou cjelokupnog pravosudnog sistema. Pravosudna statistika kriminaliteta, između ostaloga, može ponuditi spoznaju i ukazati na trendove o razmjerama registriranog kriminaliteta kao pojave, odgovora pravosuđa na tu pojavu te pružiti informaciju o temeljnim karakteristikama učinilaca krivičnih djela i oštećenih lica.

Analizirajući broj prijavljenih krivičnih djela, ali i dalje postupanje tužilaštava u njima vidljivo je da u Federaciji Bosne i Hercegovine dominira krivično djelo šumske krađe iz Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine. Iako različite organizacije kontinuirano ukazuju na sistemsko onečišćenje okoliša i pustošenje šuma značajniji broj i prijavljenih i procesuiranih krivičnih djela ove vrste izostaje. To bi moglo ukazivati na činjenicu da žrtve nisu svjesne svoje viktimizacije, prvenstveno iz razloga odsustva klasičnog oblika žrtve. Nadalje je vidljiv i veliki broj tzv. Negativnih tužilačkih odluka odnosno odluka o neprovođenju istrage i obustavi istrage u ovim predmetima, opet kod krivičnih djela šumske krađe što može biti demotivirajuće za žrtve i prijavitelje da u budućnosti prijavljuju ova krivična djela. Također može se pretpostaviti i da prijave nisu odgovarajuće za ova krivična djela, gdje bi onda neophodno bilo da se animiraju potencijalni prijavitelji i da se sistemski unaprijedi prijavljivanje ovih krivičnih djela. Kako bi se dalje unaprijedio rad u procesuiranju ovih krivičnih djela, te na adekvatan način osigurala satisfakcija za žrtve neophodno je da se u narednom periodu, između ostalih, provedu sljedeće sistemske aktivnosti:

- Vlade na nadležnim nivoima trebale bi donijeti adekvatne strateške dokumente u kojima će se planirati i osigurati sredstva za preveniranje ovih krivičnih djela, promociju prijavljivanja počinjenja krivičnih djela od strane fizičkih i pravnih lica, te jačanja kapaciteta agencija za provođenje zakona i institucija koje se bave zaštitom okoliša i otkrivanjem krivičnih djela ekološkog kriminaliteta;
- Nadležna tužilaštva trebaju kontinuirano vršiti analizu negativnih tužilačkih odluka kako bi se uvidjeli razlozi za donošenje tih odluka, poput nedovoljnog kvaliteta izvještaja o učinjenom krivičnom djelu agencija za provođenje zakona i sl.;
- Rukovodioci tužilaštava i agencija za provođenje zakona trebaju usaglasiti svoje strateške prioritete u adekvatnom otkrivanju i procesuiranju krivičnih djela ekološkog kriminaliteta;
- Kontinuirano osigurati adekvatno komuniciranje prema javnosti o štetama ekološkog kriminaliteta i svjesnosti postojanja žrtve kod ove vrste kriminaliteta.

LITERATURA

- Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I. & Rajić, Z. (2005). *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini. Knjiga I. Sarajevo.* Vijeće Evrope i Evropska komisija.
- Grbešić, A. (2021, april 30). *Pustošenje šume na sjeveru Bosne i Hercegovine.* Radio Slobodna Evropa. www.slobodnaevropa.org/a/pusto%C5%A1enje-%C5%A1ume-na-sjeveru-bosne-i-hercegovine/31231453.html
- Higgins, P., Short, D. & South, N. (2013). Protecting the planet: a proposal for a law of ecocide. *Crime, Law and Social Change*, 59(3). <https://doi.org/10.1007/s10611-013-9413-6>
- Kobajica, S. (2021). *Kriminološka obilježja ekološkog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini: Doktorska disertacija.* Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu.
- Lynch M. J. & Stretesky P. (2014). *Exploring Green Criminology: Toward a Green Criminological Revolution.* Ashgate.

- Pereira, R. M. (2015). *Environmental Criminal Liability and Enforcement in European and International Law*. Brill Nijhoff. <https://doi.org/10.1163/9789004195882>
- Pleić, M. (2016). Kazneni progon i istraživanje kaznenih djela protiv okoliša. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*. 52(2). <https://doi.org/10.31141/zrpf.2016.53.120.601>
- Situ, Y. & Emmons D. (2000). *Environmental Crime: The Criminal Justice System's Role in Protecting the Environment*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781452232256>
- Sollund, R. (2017). Legal and Illegal Theriocide of Trafficked Animals. U: Maher, J., Pierpoint, H., Beirne, P. (Ur.), *The Palgrave International Handbook of Animal Abuse Studies*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/978-1-137-43183-7_21
- Skinnider, E. (2011). *Victims of Environmental Crime – Mapping the Issues*. International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy.
- Simović, M., Simović, V. & Todorović, Lj. (2009). *Krivični postupak Bosne i Hercegovine – Federacije Bosne i Hercegovine – Republike Srpske*. Fineks.
- Third International Conference on Environmental Enforcement (1994). <https://nepis.epa.gov/Exe/ZyPURL.cgi?Dockey=500006FV.TXT>
- White, R. & Heckenberg, D. (2014). *Green Criminology: An Introduction to the Study of Environmental Harm (1st ed.)*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203096109>
- Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13, 59/14 (2014).

PROSECUTION OF ENVIRONMENTAL CRIME IN THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA FOR THE PERIOD 2018–2020

Professional Paper

Abstract

The paper analyzes issues related to the criminal prosecution of perpetrators of crimes against the environment, especially from the aspect of criminal legislation and the practice itself in the prosecution of these crimes against the environment in the Federation of Bosnia and Herzegovina. Bearing in mind that in criminal offenses against the environment, as a rule, there is no immediate victim, and that this type of criminality can remain unnoticed for a long period of time before any possible damage becomes visible, in this paper, the review of official statistical data offers an overview related to the processing of these of criminal offenses in the Federation of Bosnia and Herzegovina for the selected three-year period from 2018 to 2020. Although the majority of criminal legislation in the countries of the former Yugoslavia, including Bosnia and Herzegovina, sets a high level of environmental protection, the analysis of official statistical data cannot conclude that the detection and prosecution of this type of criminal offense has a sufficient prioritization in Radužoš. both with administrative bodies and with criminal prosecution bodies, regardless of the developed capacities about the dangers and serious consequences of this type of criminality. In this regard, in addition to the practice of prosecuting criminal offenses against the environment in the Federation of Bosnia and Herzegovina, the paper also offers a set of recommendations for decision makers on systemic steps for adequate environmental protection.

Keywords: environmental crime, victim of environmental crime, reporting of criminal acts, order to conduct an investigation, order not to conduct an investigation, Federation of Bosnia and Herzegovina

Podaci o autoru

Nermin Kadribašić, magistar kriminalistike smjer privredni kriminalitet i doktorant na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, zaposlen kao konsultant za vladavinu prava u Lucid Linx d.o.o. Sarajevo.

E-mail: nermin.kadribasic@gmail.com.

